

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ПРАЦІ

У статті виявлено недоліки функціонування чинної інфраструктури ринку праці України шляхом аналізу діяльності державної та приватної її складових і дослідження їх взаємодії. Запропоновано заходи державного регулювання інфраструктури ринку праці для підвищення ефективності її функціонування, зокрема: переорієнтацію структури витрат на реалізацію активних заходів державної політики на ринку праці; забезпечення державної підтримки створення національних і міжнародних самоврядних асоціацій організацій-посередників з працевлаштування та налагодження взаємозв'язків між різними інфраструктурними ланками.

Ключові слова: інфраструктура ринку праці, державне регулювання, державна служба зайнятості, агентства з працевлаштування, тренінгові компанії, активні заходи державної політики.

Політика, здійснювана у сфері регулювання ринку праці України протягом 2013 р., призвела до погіршення стану людського капіталу та неефективного використання трудового потенціалу, уповільнюючи тим самим модернізацію економіки на стадії виходу з кризи [9]. Окупація території України у 2014 р., розв'язання військових дій на Донбасі, поглиблення економічної кризи зумовили накопичення проблем у галузі праці та соціально-трудова відносин, що потребують системного підходу до їх вирішення. Тому відстеження тенденцій розвитку та особливостей формування інфраструктурної підтримки ринку праці є актуальним.

Проблеми формування й функціонування в Україні інфраструктури ринку праці викладено в працях багатьох учених, а саме: В. Адамчука, С. Бейсенова, В. Герасимчук, Е. Лібанової, П. Мазурка, В. Міненка, Т. Ружелович та ін. Більшість з них розглядають інфраструктуру ринку праці як найважливіший елемент механізму ринкового регулювання зайнятості населення. При цьому державне втручання в ринкове регулювання є обов'язковим, причому чим вищий рівень розвитку ринкових відносин, тим більш багатобічним повинен бути вплив держави на інфраструктурні елементи ринку праці.

Метою статті є виявлення недоліків функціонування чинної інфраструктури ринку праці України та розробка напрямів державного регулювання з метою її оптимізації.

Досягнення визначеної мети зумовлено виконанням таких завдань:

- проаналізувати діяльність державної та приватної складових інфраструктури ринку праці України, дослідити їх взаємодію;
- запропонувати заходи державного регулювання інфраструктури ринку праці для підвищення ефективності її функціонування.

Подальший розвиток інфраструктури ринку праці (ІРП) з метою ефективного його функціонування зумовлений розвитком економічних відносин та постійним ускладненням процесів в економіці. Найбільш поширеними методами найму робочої сили наразі є: соціальні мережі (сім'я, друзі, знайомі); ринкові механізми (Інтернет, ЗМІ, особисті звернення до роботодавця); організації-посередники між потенційними працівниками та роботодавцями (державні й приватні агентства з працевлаштування, заклади освіти, професійні спілки тощо). Саме ці організації становлять систему інфраструктурних посередників на ринку праці.

До функцій ІРП відноситься посередництво між працівником і роботодавцем, сприяння їх контактам та взаємодії, допомога в доборі й відборі працівників та виборі місця роботи, укладанні трудового контракту тощо. Основну частку цієї роботи в Україні виконують державні установи, однак попит на послуги недержавних посередників зростає пропорційно розвитку та диференціації ринку праці. Відповідно в ІРП можна виділити такі елементи:

- комплекс регулювання та гарантування зайнятості: закони й нормативні акти, що гарантують громадянські права у сфері трудової зайнятості;
- комплекс регулювання заробітної плати (закони, угоди, договори, арбітраж тощо);
- комплекс регулювання компенсацій у зв'язку з втратою або зміною роботи, а також при перепідготовці (закони та нормативні акти, що регулюють компенсації при звільненні з роботи, допомогу по безробіттю, допомогу на утримання безробітного, підйомні при переїзді на нове місце роботи, стипендію при перенавчанні тощо);
- пенсійна система, оскільки вона має значний вплив на економічну активність працівників передпенсійного віку,

на кількість економічно активного населення за рахунок працездатних людей пенсійного віку, які можуть або займатися найманою працею, або ні, залежно від розміру пенсії тощо;

- комплекс регулювання умов праці (законодавчі та нормативні акти, що регулюють використання праці різних категорій працівників загалом (наприклад, неповнолітніх, вагітних жінок, інвалідів) і в несприятливих для здоров'я умовах зокрема;
- служби зайнятості та працевлаштування. Сюди належить, передусім, державна служба зайнятості, а також численні недержавні посередники між роботодавцями та працівниками на ринку праці (біржі праці, агенції з добору персоналу, агенції з працевлаштування, організації, що надають послуги з профорієнтації, консалтингу персоналу, лізингу персоналу тощо);
- система професійної підготовки та перенавчання;
- об'єднання працівників (насамперед профспілки);
- об'єднання роботодавців;
- кадрові служби підприємств і фірм, громадські організації й фонди сприяння зайнятості [1, с. 128].

Цілями функціонування ІРП є:

- безперервний розвиток робочої сили шляхом професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації (через систему профорієнтації, систему середньої й вищої професійної освіти, тренінгові фірми тощо);
- оптимізація інформаційних потоків на ринку праці (через агентства працевлаштування, державні служби зайнятості, консалтингові фірми);
- узгодження й захист інтересів покупців та продавців робочої сили в процесі її купівлі-продажу (через профспілки, асоціації роботодавців, систему державних наглядових органів) і подальшого використання (через відділи кадрів, систему охорони праці);
- сприяння розробці й впровадженню політики на ринку праці (через надання інформації державним органам про ринкову кон'юнктуру).

Отже, стратегічні цілі функціонування ІРП полягають у забезпеченні оптимізації інформаційних потоків на ринку праці з метою забезпечення збалансованості попиту та пропозиції в професійно-кваліфікаційному розрізі та відповідному коригуванні політики на ринку праці з урахуванням необхідності впровадження концепції "безперервного навчання" [6, с. 23].

Державна служба зайнятості України (ДСЗ) є основним контрагентом державної політики на ринку праці. Згідно із чинним законодавством, діяльність ДСЗ фінансується за рахунок коштів Фонду загально-

обов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, аналіз динаміки витрат якого дає змогу визначити пріоритетними напрямками її діяльності пасивні заходи.

Основним показником ефективності діяльності ДСЗ є рівень працевлаштування, що визначається як співвідношення чисельності працевлаштованих до кількості осіб, які перебували на обліку в ДСЗ. За сприяння ДСЗ у 2013 р. мали статус безробітного 1537,4 тис. осіб, з них отримали роботу 541,9 тис. осіб [3]. У 2014 р. ці показники становили 1468,5 та 494,6 відповідно [4].

Діяльність ДСЗ нині найбільш ефективна при працевлаштуванні пошукувачів із низьким та середнім рівнями кваліфікації. Але водночас рівні працевлаштування осіб без професій та осіб передпенсійного віку є одними з найнижчих серед відповідних класифікацій.

Ефективність діяльності ДСЗ можна оцінити також за допомогою рівнів охоплення, структурних показників послуг на ринку праці й заходів активної політики. В Україні ДСЗ такі види інформаційно-роз'яснювальних послуг:

- послуги інтернет-порталів Державної служби зайнятості;
- мобільний сервіс "Пошук роботи";
- послуги операторського телефонного центру;
- інформаційно-консультаційні послуги безпосередньо від працівників центрів зайнятості;
- профорієнтаційні послуги.

Рівень охоплення пошукувачів профорієнтаційними послугами постійно збільшується. У розрізі за освітньо-кваліфікаційними рівнями виявляється, що і для осіб, які вже мають професію, і для тих, які не мають її, рівні охоплення майже однакові. Високі показники свідчать про намагання ДСЗ охопити профорієнтаційними послугами всіх осіб, що перебувають на обліку. Тим самим досягається підвищення ефективності участі робочої сили на ринку праці.

Профорієнтаційні послуги протягом I півріччя 2015 р. отримали 1,8 млн громадян, з яких 0,8 млн мали статус безробітного, у тому числі понад 123 тис. осіб, які не мали професії або спеціальності. Крім того, профорієнтаційні послуги також отримали 578 тис. осіб, які навчаються в навчальних закладах різних типів, зокрема майже 505 тис. осіб учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

З метою сприяння зайнятості громадян, для яких на ринку праці відсутні вільні робочі місця, у службі зайнятості створено систему орієнтації безробітних на підприємство та самозайнятість, яка включає надання інформаційних і консультаційних послуг у напрямі підприємництва. Протягом I півріччя 2015 р. надано 18,9 тис. безоплатних індивідуальних і групових консультацій з питань організації та проваджен-

ня підприємницької діяльності. Кількість безробітних, які започаткували власну справу за рахунок отримання допомоги по безробіттю одноразово, зменшилася з 8,9 тис. осіб у I півріччі 2014 р. до 8,4 тис. осіб у I півріччі 2015 р. [7].

Однак існування високих рівнів дисбалансу на певних сегментах українського ринку праці (перш за все, висококваліфікованої робочої сили) свідчить про проблеми інформаційних комунікацій між попиту і пропозицією на ринку праці та між освітньою системою та ринком праці. Це говорить про прогалини у функціонуванні інфраструктурної підтримки ринку праці.

Одним з дієвих заходів активної політики на ринку праці є навчання та перенавчання безробітних, що дає змогу узгодити характеристики пошукувачів до нагальних і перспективних потреб підприємств, з одного боку, та підвищити конкурентоспроможність робочої сили – з іншого.

За направленням ДСЗ професійне навчання у 2013 р. проходило 216,9 тис. безробітних [3], у 2014 р. – 202,3 [4], у I півріччі 2015 р. – 115,0 тис. безробітних, з них 20,9 тис. безробітних навчалися в центрах професійно-технічної освіти державної служби зайнятості [7]. Професійне навчання безробітних проводилося за майже 154 професіями та спеціальностями, які користуються попитом на ринку праці. Рівень працевлаштування безробітних після профнавчання в середньому по Україні становив 88,6%, а у Вінницькій, Івано-Франківській, Чернігівській Черкаській та Хмельницькій областях перевищував 95% [7].

При цьому спостерігається невідповідність між рівнями працевлаштування та рівнями охоплення навчанням за типами робочих місць, які раніше займали безробітні: особи, які займали раніше робочі місця й мають найвищі рівні працевлаштування, охоплені навчальними програмами більшою мірою, ніж ті, хто має менші шанси працевлаштуватися (колишні службовці й особи без професії).

Серед активних заходів політики зайнятості важливе місце належить організації і проведенню громадських робіт. Участь у цих заходах дає змогу пошукувачам не тільки збільшити власні доходи, а й створює передумови для підвищення їх конкурентоспроможності та пришвидшення переходу до постійної зайнятості. У громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру протягом 3013 р. взяли участь 230,6 тис. осіб [3], у 2014 р. – 230,4 тис. осіб [4], у I півріччі 2015 р. – 130,2 тис. осіб, зокрема 128,4 тис. безробітних [7].

Незважаючи на різноспрямованість динаміки показників працевлаштування, зумовлену як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками, існують певні резерви покращення діяльності ДСЗ, а саме: необхідна оптимізація витрат Фонду загальнообов'язкового дер-

жавного соціального страхування на випадок безробіття у бік ще більшого розширення частки витрат на активні заходи політики на ринку праці; зменшення частки витрат на утримання адміністративного апарату; переорієнтація уваги на забезпечення підвищення конкурентоспроможності низькокваліфікованих груп шукачів роботи шляхом їх професійного навчання.

До введення в дію нової редакції Закону України "Про зайнятість населення" у 2012 р. оцінити кількість приватних посередників на ринку праці в Україні було досить проблематично, оскільки держава подібних реєстрів не вела, а об'єднання й асоціації приватних посередників не набули достатнього розвитку. Джерелами даних щодо кількості кадрових агентств або посередників, які надають послуги у сфері праці, нині є спеціалізовані інтернет-довідники. Найбільші довідники в Україні містяться на порталах Job.ukr.net, Netbee.ua, Recruiting.net.ua, Work.com.ua. Лише Recruiting.net.ua виступає саме як портал для посередників на ринку праці. Станом на 13.09.2015 р. на сайті зареєстровано 792 агентства.

Агентства, які реєструються на цьому сайті, є представниками середніх та малих гравців на ринку посередницьких послуг в Україні. Це характеризує головні тенденції ринку праці в Україні: жорстка конкурентна боротьба між учасниками, відсутність мотивації до співпраці та об'єднання зусиль задля покращення роботи галузі в цілому. Характерними рисами приватних посередників на українському ринку праці є таке: на відміну від західних компаній, утворилися не шляхом виокремлення від консалтингу, а як окремих бізнес-напрямів; існує розмежування посередників із зайнятості на рекрутингові фірми та агентства з працевлаштування; у країні практично не ведеться підготовка професійних рекрутерів; відсутні єдині стандарти роботи [6, с. 87].

Послуги з посередництва у працевлаштуванні в Україні у 2014 р. надавали 233 суб'єкти господарювання (у 2013 р. – 320 суб'єктів господарювання). Дві третини від загальної кількості таких суб'єктів здійснювали діяльність у Львівській, Харківській, Чернігівській, Дніпропетровській областях та м. Києві. У решті регіонів їх частка не перевищувала 5%. Кількість громадян, які у 2014 р. були працевлаштовані посередниками в Україні, збільшилася, порівняно з 2013 р., на 5,3 тис. осіб і становила 14,9 тис. осіб [2].

До прийняття нової редакції Закону України "Про зайнятість населення" в Україні спостерігалася відсутність співпраці ДСЗ з приватним сектором. Через низький рівень самоорганізації приватні посередники на українському ринку праці також не виявляють зацікавленості в співпраці з державним сегментом ІРП. Новоприйнятий закон, замість запровадження принципів

рівності та координації у взаємодії між приватною й державною складовою ІРП, декларує домінування ДСЗ над приватними посередниками. Подібний стан речей не зможе істотно сприяти налагодженню ефективної співпраці між ними, що також не сприяє подальшому розвитку ІРП України.

Розширене тлумачення ІРП передбачає включення до неї компаній, які надають консалтингові послуги у сфері трудових відносин та управлінні персоналу. На цей момент в Україні представлено весь спектр консалтингових послуг. Валову частку на ринку трудового консалтингу займають тренінгові послуги. Надання тренінгових послуг в Україні декларують близько 200 компаній, які працюють на ринку консалтингових послуг, підбору персоналу, навчання тощо [5].

Приватна складова інфраструктурної підтримки ринку праці України характеризується такими суперечностями розвитку: з одного боку, бурхливо відбувається інформатизація процесів діяльності посередників, переміщення їх до віртуального середовища, з іншого – якість наданих послуг досить часто залишається низькою, а співпраця як усередині приватної підсистеми, так і між державною та приватною підсистемами, є неефективною.

Слід зауважити, що співробітництво між недержавними та державними гравцями на ринку праці вигідне для обох сторін. Для перших – це визнання їх як успішних постачальників послуг на ринку праці та забезпечення кращого доступу до інформації про ринок. Для других – більш повне досягнення цілей державної політики у сфері зайнятості завдяки оптимізації використання державних ресурсів шляхом ефективного охоплення послугами всіх сегментів ринку.

У Рекомендації МОП № 188, яка доповнює Конвенцію № 181, наведено перелік заходів зі сприяння співпраці між державною службою зайнятості та приватними агентствами зайнятості. Вони можуть включати:

- зведення інформації та використання загальної термінології з метою більшої прозорості у функціонуванні ринку праці;
- обмін інформацією щодо вакансій;
- упровадження спільних проектів, наприклад у галузі професійної підготовки;
- укладання угод між державною службою зайнятості та приватними агентствами зайнятості щодо проведення певних заходів (таких як проекти з інтеграції довготривалих безробітних);
- професійну підготовку персоналу агентств та служб зайнятості;
- регулярні консультації з метою вдосконалення професійної практики [8].

Підсумовуючи вищезазначені характеристики ІРП України, слід наголосити на такому:

1. Структура витрат на реалізацію державної політики на ринку праці в Україні має суттєві перекося в бік розширення витрат на

утримання адміністративного апарату.

2. Комерційний ринок послуг із зайнятості в Україні є нерозвиненим та потребує більш жорсткого регулювання.

3. ДСЗ та приватні посередники із зайнятості домінують у структурі інфраструктурної підтримки ринку праці, однак гармонійний розвиток системи ІРП потребує створення передумов для розвитку й інших її ланок, таких як тренінгові фірми, які сприяють поширенню концепції “навчання протягом життя”.

4. Відсутність співпраці ДСЗ з приватним сектором посередників на українському ринку праці не створює умов для підвищення якості надання послуг громадянам щодо пошуку роботи.

Висновки. З метою підвищення ефективності функціонування ІРП серед заходів державного регулювання повинні бути:

- переорієнтація структури витрат на збільшення частки витрат на реалізацію активних заходів державної політики на ринку праці через зменшення витрат на послуги (у частині утримання адміністративного апарату);
- запровадження механізмів державного регулювання інфраструктурної підтримки ринку праці, які в змозі забезпечити зростання стандартів ведення бізнесу, зокрема створення національних та міжнародних самоврядних асоціацій організацій-посередників з працевлаштування;
- налагодження взаємозв'язків між різними ланками ІРП, що надасть можливість інфраструктурі ринку праці функціонувати як єдиній системі, а не набору окремих, не пов'язаних між собою, елементів.

Список використаної літератури

1. Богиня Д. П. Основи економіки праці : навч. посіб. / Д. П. Богиня, О. А. Гришнова. – 3-тє вид. – Київ : Знання-Прес, 2010. – 387 с.
2. Інформація щодо діяльності суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?Id=350811>.
3. Кількість зареєстрованих безробітних та надання їм соціальних послуг за 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?Id=367718>.
4. Кількість зареєстрованих безробітних та надання їм соціальних послуг за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?Id=367730>.
5. Мамаева А. В рекрутеры я б пошел, пусть меня научат [Электронный ресурс] / А. Мамаева. – Режим доступа: http://www.recruiting.org.ua/biblioteka/prezentacii_i_materialy_konferencii.
6. Марченко І. С. Інфраструктурна під-

- тримка розвитку ринку праці України : монографія / І. С. Марченко. – Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2013. – 150 с.
7. Надання Державною службою зайнятості послуг населенню та роботодавцям у I півріччі 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?Id=350803>.
8. Рекомендація щодо приватних агентств зайнятості № 188 [Електронний ресурс] / МОП. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_292.
9. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський та ін. ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – Київ : НІСД, 2014. – 132 с.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2015.

Стрилько Я. С. Государственное регулирование развития инфраструктуры рынка труда

В статье выявлены недостатки функционирования действующей инфраструктуры рынка труда Украины путем анализа деятельности государственных и частных институтов и их взаимодействия. Предложены меры государственного регулирования инфраструктуры рынка труда с целью повышения эффективности ее функционирования, в частности: переориентацию структуры расходов на реализацию активных мер государственной политики на рынке труда; обеспечение государственной поддержки создания национальных и международных ассоциаций организаций-посредников по трудоустройству и налаживания взаимосвязей между различными инфраструктурными звеньями.

Ключевые слова: инфраструктура рынка труда, государственное регулирование, государственная служба занятости, агентства по трудоустройству, тренинговые компании, активные меры государственной политики.

Strilko J. The Public Administration of Development to Infrastructure of Labour-Market

The article identified the limitations of existing functioning of the labor market infrastructure in Ukraine through the analysis of the State Employment Service of Ukraine and private mediators in the labor market.

It is determined that number of registered unemployed and their level of employment in 2014 to equalize with 2013 decreased; the State Employment Service activity is most effective employment applicants with low and medium levels of qualification; applicants coverage of professional orientation services is increasing; to promote the employment of citizens, for whom there are no vacancies the labor market in the Employment Service established a system providing information and advisory services towards entrepreneurship; indicators of provided services vocational training in 2014 as compared with the previous year also suffered reduction, while the person who previously held jobs and has the highest level of employment covered by the training programs more than those with lower chances to be employed.

The sources of data on the number of employment agencies or mediators who provide services at work, now is a specialized online directories

The specialized online directories are the sources of the number of employment agencies which provide services to citizens as for their employment. There are 792 registered agencies at online Recruiting.net.ua as of 09.13.2015. Services for mediation of employment in Ukraine 233 business entities provided in 2014 (in 2013 – 320 business entities). Number of people who in 2014 were employed mediators in Ukraine has increased in comparison with 2013 year by 5.3 thousand people and amounted to 14.9 thousand people. There are about 200 companies working in the market of consulting services, recruitment and training declared the providing training services in Ukraine. Before the adoption of the new Law of Ukraine "On Employment", in Ukraine there was a lack of cooperation the State Employment Service with the private sector.

To increase the efficiency of the ILM proposed the following measures of state regulation: the reorientation of the cost structure to increase the share of costs of the active policy measures on the labor market; implementing state regulation of the labor market infrastructure support for the establishment of national and international organizations, associations, self-employment intermediaries; establishing linkages between ILM links.

Key words: the infrastructure of the labor market, government regulation, the State Employment Service, employment agencies, training companies, active policy measures.